

7. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика Ліни Костенко : монографія / Ю. О. Карпенко, М. Р. Мельник. – Одеса : Астропринт, 2004. – 216 с.
8. Крупеньова Т. І. Специфіка антропонімів у творах Оксани Забужко / Т. І. Крупеньова // Записки з ономастики : зб. наук. пр. / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; [редкол. : О. Ю. Карпенко (відп. ред.) та ін.]. – Вип. 14. – Одеса : Астропринт, 2011. – С. 119–125.
9. Лис В. С. Століття Якова : роман / Володимир Савович Лис ; передм. О. Забужко. – Х. : Кн. клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 240 с.
10. Масенко Л. Т. Власні назви у творах Г. Ф. Квітки-Основ'яненка / Л. Т. Масенко // Мовознавство. – 1986. – № 6. – С. 43–48.
11. Масенко Л. Т. Власна назва в поезії Т. Шевченка / Л. Т. Масенко // Культура слова. – 1989. – Вип. 37. – С. 57–61.
12. Стишов О. А. Складні прізвища як художній засіб / О. А. Стишов // Культура слова. – 1990. – № 38. – С. 26–29.
13. Стишов О. Семантична модифікація власних назв / О. Стишов // Українська мова. – 2005. – № 2. – С. 88–97.
14. Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк. – К. : Довіра, 2005. – 509 с.

Левчук Ирина. Антропонимия романа Владимира Лиса «Столетие Якова». В статье рассматривается специфика антропонимии романа В. Лиса «Столетие Якова». Анализируется ее функциональная нагрузка, особенности употребления, вариативность, частотность антропонимов, определяется типичное и индивидуально-авторское в ономастике художественного текста. Исследование показало, что антропонимы в романе «Столетие Якова» несут смысловую и психологическую нагрузку, способствуют реализации творческого замысла писателя. Использование тех или иных онимных единиц, которые являются активными элементами в языковой ткани романа, обуславливается тематикой и сюжетом произведения. Наиболее ярко специфика ономастического пространства в системе авторского идиостиля В. Лиса проявляется на уровне антропонимии, что составляет центральную часть ономастикона. Антропонимия романа представлена двумя группами онимов: именами реальных и именами вымышленных (или гипотетических) носителей.

Ключевые слова: ономастическое пространство, функциональная нагрузка собственных имен, оним, поэтоним, коннотоним, антропоним.

Levchuk Iryna. Proper Names in the Novel «Jacob's Century» by Volodymyr Lys. This article deals with the peculiarities of the proper names in the novel «Jacob's Century» by Volodymyr Lys. The functions of proper names have been identified, peculiarities of their usage, their frequency, have been analyzed. The typical features and the features of the individual author's styles in the onomastics of the work of art have been cleared up. It has also been identified that the proper names in the novel «Jacob's Century» have got psychological and content peculiarities which they help to realize author's intentions. The active usage of proper names in the novel is explained by its topic and the plot. The most vivid peculiarities of the onomastic space of the novel is realized on the level of proper names because the proper names in V. Lys's novel form the biggest part of the whole onomastic space. It has also been identified that the anthropology of this novel is represented by two groups of proper names: real names and assumed names.

Key words: onymastic space, onomastic vocabulary functioning, onym, poetonym, konnotonym, anthroponym.

Стаття надійшла до редколегії
22.03.2013 р.

УДК 811.161.2'373.2

Лариса Лісова

Теоретичні засади антропоніміки як галузі мовознавства

У статті проаналізовано основні напрями дослідження українських прізвищ, погляди учених-ономастів на історію формування та сучасний стан антропонімії. Окреслено здобутки вчених в опрацюванні давніх і сучасних українських прізвищ. Теоретичний аналіз праць з антропоніміки дозволив виділити низку лінгвістичних проблем та різні підходи вчених у лінгвістичній науці.

Ключові слова: прізвище, антропоніміка, антропонім, ономастика, онім.

© Лісова Л., 2013

Постановка наукової проблеми та її значення. Активізація розвитку антропоніміки як наукової галузі, посилений інтерес до дослідження сучасних та історичних особових назв і вивчення загальнотеоретичних питань антропоніміки – явище не випадкове, а продиктоване насамперед науковими і практичними проблемами, тим важливим значенням, яке має антропоніміка не лише для мовознавства, а й для гуманітарних наук загалом [19, с. 3]. Одна з актуальних проблем української антропоніміки – аналіз здобутків мовознавців у вивченні давньої та сучасної антропонімної системи. **Мета** роботи – окреслити ступінь опрацювання української антропонімії, зокрема давніх та сучасних прізвищ, у роботах українських та зарубіжних дослідників.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. На нашу думку, на сьогодні важливі всі ономастичні дослідження про власні особові назви. Спроби пояснення назв відомі ще з давньоруських літописів, з так званих словників-азбуковників та словників-ономастиконів, у яких значне місце відводили для фіксації тлумачень власних особових імен, переважно християнських. У середньовіччі інтерес до власних назв не зникає. Український дослідник-лексикограф Памво Беринда у праці «Лексиконъ славеноросскій и именъ тлькованіє», пояснюючи значення імен, звернув увагу на важливість правильного осмислення природи власного імені, якому передувала назва загальна. Очевидно, про наукове опрацювання антропонімів не йшлося, але названі пам'ятки засвідчують інтерес до антропонімів ще в давні часи.

Аналіз антропонімів набув системного характеру значно пізніше. Початок наукового вивчення слов'янської антропонімії пов'язують із появою роботи Ф. Міклошича «Die Bildung der slavischen Personennamen» (1860), у якій автор пояснив творення простих антропонімів і подав перелік словотворчих суфіксів, розглянув форми поєднання компонентів складної особової назви. Підходи, які використав під час аналізу слов'янських особових назв Ф. Міклошич, до сьогодні не втратили своєї актуальності, ними активно послуговуються сучасні ономасти.

Початок наукового дослідження української антропонімії пов'язують із появою невеликих статей А. Степовича «Заметка о происхождении и склонении малорусских фамилий» (1882) [16] та М. Сумцова «Малорусские фамильные прозвания» (1885) [17]. М. Сумцов значну увагу зосередив на проблемі словотворчого аналізу прізвищ, виділив основні афікси, що були використані у прізвищотворенні, описав семантику твірних основ доступного йому прізвищового матеріалу, розглянув проблему іншомовних прізвищ – загалом, порушив у статті ряд важливих питань і подав цікаві спостереження щодо них. Подальший розвиток української антропоніміки пов'язаний з іменами В. Ю. Охримовича, В. І. Щербини, В. М. Ястребова.

Основоположником української антропоніміки справедливо вважають І. Я. Франка. У праці «Причинки до української ономастики» дослідник проаналізував окремі типи прізвищ, порушив проблему класифікації прізвищевих назв, які розглянув не лише як елемент мовної системи, а й як продукт відображення економічних та соціальних відносин. Значну роль в українській антропоніміці відіграли праці М. Корниловича «Огляд народних родових прізвищ на Холмщині та Підляшші» та «Народна родова ономастика на Волині наприкінці XVIII ст. і в I-й пол. XIX в.» [7]. У названих працях автор порушив проблему становлення прізвищ, появи унормованого їх вживання [7, с. 130].

Значне поживлення українських антропонімічних студій розпочалося тільки у 50–60-х роках ХХ ст. і пов'язане передусім з іменами Л. Л. Гумецької, Ю. К. Редька, П. П. Чучки, І. Д. Сухомлина. Аналізуючи особливості словотвору української актової мови XIV–XV ст., Л. Л. Гумецька значну увагу приділила власним назвам, зокрема іменам і топонімам [2]. У роботі виділено словотворчі афікси, окреслено структурні елементи власних імен, зокрема найпоширеніші суфікси, які входять до складу твірної основи антропоніма.

Вагомим здобутком українського прізвищознавства стали такі праці Ю. К. Редька, як монографічне дослідження «Сучасні українські прізвища» [14] та важливий для практичного вжитку «Довідник українських прізвищ» [12], які досі не втратили наукової цінності. Цілісний аналіз прізвищ у лексико-семантичному та словотвірному аспектах здійснено у словнику прізвищ, зібраному та впорядкованому вченим протягом 25 років. Машинописний варіант цієї грандіозної за обсягом роботи (8 томів) опубліковано лише у 2007 р., через чотирнадцять років після смерті автора, як двотомний «Словник сучасних українських прізвищ» [13]. У роботі описано значення основи прізвищ, їх етимологію, спосіб творення кожної антрополексеми, її територіальне поширення, до кожного прізвища подано відмінкові закінчення.

Територіально та хронологічно вужчим стало дослідження І. Д. Сухомлина, який обрав для аналізу матеріал окремого регіону, зосередивши увагу на антропонімії Полтавщини XVII ст. [18]. Це дало можливість детальніше розглянути та описати прізвищеві назви, цілісно і повно схарактеризувати давню антропонімію одного з регіонів України. Інтерес до способів іменування особи, зафіксованих в давніх писемних пам'ятках, зумовив появу робіт про історичну антропонімію окремих регіонів України. Антропонімію північної частини Лівобережної України другої половини XVII – першої половини XVIII ст. проаналізувала О. Д. Неділько. Харківський перепис 1660 р. став матеріалом для дослідження С. П. Бевзенка. Українській історичній антропонімії присвятили ряд праць А. М. Залеський та В. Ю. Франчук.

Вивчення всієї антропонімної системи Закарпаття в синхронії та діахронії здійснив П. П. Чучка у дисертаційній роботі [20], яка стала першим системним дослідженням антропонімії окремого регіону України. Прізвищевий матеріал автор розглядає за трьома визначальними аспектами: словотвором, семантикою, етимологією, зазначаючи, що поєднання їх в одній класифікації недоцільне, оскільки не може охопити всіх типів іменувань одночасно.

У 1970 р. вийшла друком монографія П. П. Чучки «Антропонімія Закарпаття. Вступ та імена», де були представлені результати докторської дисертації автора. Повністю текст цієї великої за обсягом роботи став доступним читачеві в 2008 р. [20], що по праву можна вважати одним із здобутків сучасної антропоніміки. Значні досягнення П. П. Чучки і в антропонімічній лексикографії. Цінним і надійним джерелом прізвищевих матеріалів та його етимологічної інтерпретації став історико-етимологічний словник «Прізвища закарпатських українців» [22]. Вартісним для опрацювання проблеми давніх слов'янських імен, а також для вивчення автохтонних імен як основи прізвищ став словник «Слов'янські особові імена українців» [23].

Об'єктом уваги багатьох дослідників стали словотвір та структура українських антропонімів. Словотвір українських особових назв розглянули Л. Л. Гумецька, І. І. Ковалик, Л. В. Кракалія, К. М. Лук'янюк, Г. Ф. Шило. Уже в 60-х роках на матеріалі антропонімів певного регіону або писемної пам'ятки науковці порушили питання про словотворчі особливості українських прізвищ. Проблему словотвору власних назв опрацювали П. І. Білоусенко, С. П. Бевзенко, Т. Д. Братушенко, А. О. Сващенко.

Питання етимології як окремого аспекту дослідження прізвищевих матеріалів порушені в 60-х рр. у роботах А. О. Білецького, І. О. Варченка, В. В. Німчука, І. Д. Сухомлина, О. Б. Ткаченка, П. П. Чучки. У сучасній антропонімії етимологічний аналіз найбільшого розвитку досягнув у роботах В. П. Шульгача. Книга «Нариси з праслов'янської антропонімії» присвячена реконструкції праслов'янського антропонімного фонду [25]. Дослідження базується на багатому фактичному матеріалі – сучасному й історичному – усіх слов'янських мов, ономастикони яких були доступні автору. Названа праця стала цінним здобутком української антропоніміки, вагомим внеском у слов'янські етимологічні студії. Етимологічний аналіз прізвищ представлено у працях С. О. Вербича, І. В. Єфименко, І. М. Железняк, О. П. Карпенко.

Українська антропоніміка 70-х років зосередила увагу на теоретичних проблемах, зокрема на питанні історії становлення та вивчення прізвищ (М. Л. Худаш), створення класифікації прізвищевих назв. Своєрідним теоретичним узагальненням усіх концепцій розвитку староукраїнської антропонімної системи стала праця М. Л. Худаша «З історії української антропонімії» [19]. Запропоновані М. Л. Худашем принципи аналізу антропонімів, особливо давніх прізвищевих назв, стали вихідними для подальших студій науковців. Із появою монографії вченого активізувалися роботи, пов'язані з вивченням прізвищевих назв у писемних пам'ятках, що було зумовлено вибором обґрунтованого підходу до групування прізвищевих матеріалів. На матеріалі адміністративно-юридичних документів із усієї території України Р. Й. Керста опрацювала історичну антропонімію XVI ст. [6]. Дослідниця простежила способи ідентифікації особи, групуючи їх за кількістю компонентів та семантикою.

Не менш цінні для антропоніміки результати дослідження Р. І. Остаха, який на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького» 1649 р. проаналізував особливості називання особи у першій половині XVII ст. Починаючи з 2004 р., учений публікує в наукових збірниках фрагменти словника давніх особових імен українців. Частини словника, які автор друкує під назвою «Українські особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії» [10], стали однією з перших спроб лексикографічного опрацювання давньої української антропонімії. Завдяки глибинному аналізу антропонімного матеріалу, словник Р. І. Остаха став надійним джерелом у вивченні власних імен та прізвищ. Необхідно

відзначити, що праці М. Л. Худаша, Р. Й. Керсти, Р. І. Остаха посилили інтерес дослідників до способів називання особи в писемних пам'ятках, та активізували їх роботу в цьому напрямі.

Історичній антропонімії присвячено праці Б. Б. Близнюк, М. О. Демчук, О. Я. Добровольської, М. І. Сенів. На багатому матеріалі власних особових назв, зафіксованих Йосифінською та Францисканською метриками, ґрунтуються дослідження І. Д. Красовського, С. Є. Панцьо, І. Д. Фаріон. Прізвищеві назви в українських писемних пам'ятках XVI ст. проаналізувала І. В. Єфименко [3], антропонімію Житомирщини XVI–XVII ст. опрацювала Л. В. Яшук [26].

Вважаємо, що вагомим внеском в українську антропоніміку стали студії з української історичної антропоніміки, здійснені польськими науковцями. Питанню становлення українських прізвищ та відображенню цього процесу в давніх пам'ятках присвячені праці Е. Вольнич-Павловської [29], В. Шульовської [30], Е. Рудольф-Жолковська [28] та І. Митнік [27] проаналізували історичну антропонімію Волині.

Значне місце серед ономастичних досліджень займають діаспорні антропонімні студії: С. Радіон опрацював українські прізвища Австралії («Словник українських прізвищ у Австралії», 1981), Ф. Богдан – Канади («Словник українських прізвищ у Канаді», 1971). Видатний мовознавець О. Горбач проаналізував особливості наголосу прізвищ Львівщини, а також визначив специфіку творення їх фонетичних варіантів («Прізвища й особливості їх наголосу в наддністрянській говірці села Романів Львівської області», 1993). Вагомим здобутком діаспорної антропоніміки стали праці В. Ірклієвського «Етимологічний словник українських прізвищ – прізвищезнавство» (Мюнхен, 1987) [5], де проаналізовано понад 70 тисяч антрополексем, та «Наші ймення, їх походження та значення» (Мюнхен, 1968).

На сьогодні значною кількістю робіт представлене регіональне вивчення антропонімії України, зокрема Південного Заходу України, а саме: Закарпаття (П. П. Чучка), Бойківщини (Г. Є. Бучко), Буковинського Подністров'я (Л. О. Тарновецька), Опілля (Г. Д. Панчук), Північної Тернопільщини (С. В. Шеремета), Західного Поділля (Н. І. Рульова). Не менш важливі роботи, у яких досліджені офіційні іменування інших регіонів України, зокрема Східної України (В. Д. Познанська), Північного Степу (Т. В. Маргалога), Лубенщини (Л. О. Кравченко), Полтавщини (І. Д. Сухомлин), Середньої Наддніпрянщини (Ю. К. Бабій), Нижньої Наддніпрянщини (І. І. Ільченко), Дніпровського Припоріжжя (І. А. Корнієнко), Уманщини (Ю. І. Блажчук), Центральної та Східної Донеччини (Ю. М. Новикова), Рівненщини (Я. О. Пура).

Сучасна українська антропонімна лексикографія поповнилася інверсійними (Г. Д. Панчук), словозмінно-орфографічними словниками (Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини [15]); Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини [9]). Значну роботу зі збирання та систематизації сучасного прізвищевого матеріалу здійснив В. О. Горпинич. Дослідник самостійно та у співавторстві опублікував словники: «Прізвища степової України»; «Прізвища правобережного Степу»; «Прізвища Дніпровського Припоріжжя»; «Прізвища Середньої Наддніпрянщини». Цінні для сучасного дослідника словники прізвищ, надруковані як додатки до монографій С. Є. Панцьо, Л. О. Кравченко та ін., адже вони можуть слугувати надійним матеріалом для подальших студій науковців.

Серед інтересів багатьох дослідників – проблема засвідченого в прізвищах світогляду народу, його менталітету, специфічних культурних, національних та побутових особливостей. Порівнявши семантику власного особового імені та прізвища, П. П. Чучка робить висновок, що власне ім'я, називаючи безпосередньо сам денотат, характеризує те конкретне середовище, яке обрало ім'я для цього денотата. Натомість прізвище вказує, ким були або могли бути предки денотата, засновники його роду, виступаючи інформативно багатозначнішим [21, с. 19].

Збереження етнокультурної специфіки в апелювативних семантичних патронімах на матеріалі Північної Донеччини аналізує Н. Ю. Булава. Дослідниця наголошує, що «українська антропонімія як одна з форм фіксації досвіду етносу зберігає і передає з покоління в покоління інформацію про природу, закони людської поведінки чи психології, естетичні цінності. Етнокультурна специфіка прізвищ полягає у збереженні певних реалій минулого й сучасного, притаманних національній культурі» [1, с. 134]. Авторка вважає, що до прізвищ, які містять інформацію про особливості буття народу, належать назви людей за родом діяльності, внутрішніми та зовнішніми ознаками, сімейним станом, етнічною, соціальною чи релігійною ознакою, а також назви міфічних істот.

Антропонімію народу як джерело інформації про дохристиянський світогляд наших предків, їх вірувань розглядає С. М. Пахомова [11]. Дослідниця зазначає, що «дешифрувати культурну інформацію, закодовану в імені, дозволяє не лише етимологія онімів. Разом із певним відбором мовних одиниць, вживаних у функції власних імен людей, уся система їх використання, надавання, заміни, різних заборон тощо може свідчити про світогляд і свідомість давньої людини, адже зв'язок між власним іменем і його носієм визначається комплексом звичаїв, традицій, ритуалів, наявних у суспільстві правил, похідних від вірувань, міфології та релігії [11, с. 207]. Розглянувши давні способи називання особи, перш за все патроніми та андроніми, авторка висловлює гіпотезу, що ці типи іменувань виникли не як другорядні або додаткові стосовно імені, а як евфемізми, вживані для приховування імені особи [11, с. 206].

На думку І. М. Железняк, за окремими свідченнями, які містяться в антропонімі, можна відтворити елементи свідомості народу, відчуття людиною себе й навколишнього світу [4, с. 78]. У власній назві закодована пам'ять століть, у ній закладена така велика інформація, яку сучасні методи дослідження ще не дозволяють виділити повною мірою. Перша поява власної особової назви, виділеної із загальної мовної тканини зі своїми характерними ознаками, була витвором синтезу мови й духовної культури як елемента загального світосприйняття людини. Антропооснови, пов'язані з лексикою конкретного значення, перетворюючись на символи, набирали нового значення ще через емоційний код, закладений в антропонімі [4, с. 76–77].

Проблему впливу вірувань на становлення пропріальної лексики опрацював В. В. Лучик. Учений аналізує оніми, мотивовані язичницькими теонімами, і простежує їх первісну семантику [8, с. 138]. Питанню місця антропонімів, що сягають походженням ще язичницької доби, та співвідношенню їх із пізнішими антропонімами часу появи християнства, приділяє увагу П. П. Чучка [24]. Дослідник робить висновок про значну збереженість автохтонних антропонімів, про їх кількісну перевагу над антрополексемами, пов'язаними з християнством.

Українське прізвищезнавство на сучасному етапі має вагомі здобутки. Опубліковано низку ґрунтовних монографій, присвячених вивченню антропонімних систем окремих регіонів України, аналізові давньої української антропонімії, теоретичним проблемам антропоніміки. Протягом останніх років періодично відбуваються ономастичні конференції, було опубліковано ряд наукових збірників: «Питання історичної ономастики України» (1994), «Ономастика східних слов'ян» (1996 р.), «Українська ономастика : матеріали наукового семінару, присвяченого 90-річчю К. К. Цілуйка» (1998), «Слов'янська ономастика» (1998), «Українська пропріальна лексика: матеріали наук. семінару 13–14 вересня 2000 року» (2000), «Актуальні питання антропоніміки» (2005), «Дослідження з ономастики» (2008); колективних монографій: «Ономастика України першого тисячоліття нашої ери» (1992), «Ономастика України та етногенез східних слов'ян» (1998), «Ономастика Полісся» (1999). Аналізові ономастичного матеріалу присвячені наукові збірники, опубліковані окремими випусками: «Записки з ономастики» (Одеса), «Ономастичні науки» (Донецьк), «Studia slovakistica» (Ужгород), щорічник «Студії з ономастики та етимології» (Київ, Інститут української мови НАН України).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, українська антропоніміка має вагомі здобутки в опрацюванні важливих теоретичних питань, а саме: групування та аналіз давніх прізвищевих назв з урахуванням їх компонентів; проблема класифікації сучасних прізвищ; антропонімія як джерело інформації про світогляд народу і т. ін. Дослідження сучасних прізвищ України загалом і зокрема її конкретних регіонів широко представлено у працях антропонімістів. У них здійснено ґрунтовні лексико-семантичний та словотвірний аналізи власних особових назв, враховано їх частотність, варіантність, локалізацію. На особливу увагу заслуговує аналіз антропонімів на матеріалі давніх писемних пам'яток та їх етимологічний аналіз.

Незважаючи на численні студії науковців, на сьогодні в галузі антропоніміки існує ряд спірних і малодосліджених питань, які чекають свого наукового опрацювання. До них належать такі: співвідношення прізвищ та прізвищ на рівні перетворення апелятивних назв у власні; спільність і відмінність словотворчих засобів загальних і власних назв; специфіка морфемної будови та лексико-семантичних типів твірних основ антропонімів, міжмовних, регіональних, діалектних явищ в антропонімії та ін. Одне із важливих завдань сучасної антропоніміки – максимальне виявлення і фіксація прізвищ на всій території України та їх лінгвістичний аналіз.

Джерела та література

1. Булава Н. Ю. Збереження етнокультурної специфіки в апелювативних семантичних патронімах північної Донеччини / Н. Ю. Булава // Філологічні студії : наук. часоп. / гол. ред. В. С. Зубович. – Луцьк, 2005. – №. 3–4. – С. 134–141.
2. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. / Л. Л. Гумецька. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.
3. Єфименко І. В. Українські прізвищеві назви XVI ст. / І. В. Єфименко. – К. : [б. в.], 2003. – 168 с.
4. Железняк І. М. Світоглядний код слов'янської антропонімної лексики / І. М. Железняк // Актуальні питання антропоніміки / відп. ред. І. В. Єфименко. – К. : [б. в.], 2005. – С. 76–88.
5. Ірклієвський В. Етимологічний словник українських прізвищ: прізвищезнавство / В. Ірклієвський. – Мюнхен : [б. в.], 1987. – 904 с.
6. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування / Р. Й. Керста. – К. : Наук. думка, 1984. – 152 с.
7. Корнилович М. Народна родова ономастика на Волині наприкінці XVIII ст. і в 1-й пол. XIX в. / М. Корнилович // Етногр. вісн. ВУАН. – 1930. – Кн. 9. – С. 127–131.
8. Лучик В. В. Становлення пропріальної лексики України у зв'язку з розвитком релігійних вірувань / В. В. Лучик // Studia Slovakistica. – Вип. 3 : Магічне світло імені (до 75-річчя професора П. П. Чучки) : зб. наук. ст. / [упоряд. і відп. ред. С. М. Медвідь-Пахомова]. – Ужгород : [б. в.], 2003. – С. 138–144.
9. Новикова Ю. М. Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини / Ю. М. Новикова ; за ред. проф. Т. Ю. Ковалевської та проф. І. Є. Намакштанської. – Донецьк : Вебер, 2007. – 996 с.
10. Осташ Р. І. Українські особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії / Р. І. Осташ // Студії з ономастики та етимології / НАН України. Ін-т укр. мови ; відп. ред. І. В. Єфименко. – Луцьк : ВМА «Герен», 2010. – С. 157–198.
11. Пахомова С. М. Реконструкція світогляду язичників за даними слов'янської антропонімії / С. М. Пахомова // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Філологія. – Вип. XXIX–XXXI. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. – С. 204–207.
12. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ / Ю. К. Редько. – К. : Рад. шк., 1969. – 255 с.
13. Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ : у 2 т. / Ю. К. Редько ; за ред. Д. Гринчишина. – Львів : [б. в.], 2007. – Т. 1–2.
14. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К. : Наук. думка, 1966. – 216 с.
15. Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівецької області) / гол. ред. К. М. Лук'янюк. – Чернівці : Букрек, 2002. – 424 с.
16. Степович А. Заметка о происхождении и склонении малорусских фамилий / А. Степович // Филологические записки. – Воронеж : [б. и.], 1882.
17. Сумцов М. Малорусские фамильные прозвания / М. Сумцов // Киевская старина. – 1885. – Февр. – С. 214–219.
18. Сухомлин І. Д. Основи полтавської ономастики : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. Д. Сухомлин. – Харків, 1964. – 20 с.
19. Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш ; Д. Г. Гринчишин (відп. ред.). – К. : Наук. думка, 1977. – 236 с.
20. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : монографія / П. П. Чучка. – Ужгород : [б. в.], 2008. – 672 с.
21. Чучка П. П. Антропонімія як засіб етнічної ідентифікації людності / П. П. Чучка // Мовознавство. – 1988. – №. 1. – С. 11–21.
22. Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців : істор.-етимол. слов. / П. П. Чучка. – Львів : Світ, 2005. – 704 с.
23. Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців : істор.-етимол. слов. / П. П. Чучка. – Ужгород : Ліра, 2011. – 432 с.
24. Чучка П. П. Сліди язичництва в антропонімії українців карпатського регіону / П. П. Чучка // Ономастика України першого тисячоліття нашої ери / відп. ред. Д. Г. Бучко. – К. : Наук. думка, 1992. – С. 176–183.
25. Шувальов В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії / В. П. Шувальов. – К. : Довіра, 2008. – Ч. I. – 413 с.
26. Ящук Л. В. Антропонімія Житомирщини XVI–XVII ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. В. Ящук. – К., 2008. – 20 с.
27. Mytnik I. Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku / I. Mytnik. – Warszawa : Uniwersytet Warszawski, 2010. – 412 s.
28. Rudolf-Ziółkowska E. Uwagi o antroponimii ziemi łuckiej w XVII–XVIII wieku (na podstawie Albumu studentów Akademii Zamojskiej z lat 1595–1781) / E. Rudolf-Ziółkowska // Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej. – 2000. – Т. 36. – S. 109–119.

29. Szulowska W. Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwówskiej / W. Szulowska. – Warszawa, 1992.

30. Wolnicz-Pawłowska E. Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim / E. Wolnicz-Pawłowska. – Warszawa, 1993. – 340 s.

Лисова Лариса. Теоретические принципы антропонимики как отрасли языкознания. В статье проанализированы главные направления изучения украинских фамилий, взгляды ученых-ономастов на историю формирования и современное состояние антропонимии. Проанализированы достижения ученых в изучении украинских фамилий. Теоретический анализ трудов по антропонимике позволил выделить ряд лингвистических проблем и разные подходы ученых в лингвистической науке. Научные труды, посвященные украинской антропонимии, появляются во второй половине XIX века, когда изучение фамилий осуществлялось преимущественно в этнографическом и культурно-социальном аспектах. Со второй половины XX века фамилии начинают рассматривать в этимологическом, словообразовательном, лингвогеографическом планах, появляются труды, посвященные изучению украинской исторической антропонимии. В конце XX века – в начале XXI века активизируются региональные исследования украинской антропонимии, начинается лексикографический анализ фамилий отдельных территорий.

Ключевые слова: фамилия, антропонимика, антропоним, ономастика, оним.

Lisova Larysa. Theoretical Principles of Anthroponomastics as Industries of Linguistics. Main directions of study of the Ukrainian last names are analysed in the article, looks of scientists on history of forming and modern state of anthroponomastics. Achievements of scientists are analysed in the study of the Ukrainian last names. The theoretical analysis of labours from anthroponomastics allowed to select the row of linguistic problem and different approaches of scientists in linguistic science. Scientific labours from Ukrainian anthroponym appear from the second half of XX century, when the study of the last names was carried out mainly in ethnographic and in a civilized manner-social aspects. From the second half of XX century of the last name begin to examine in etymologic, word-formation plans, labours, devoted the study of Ukrainian historical anthroponym, appear. At the end of XX century – at the beginning XXI century activate regional researches of Ukrainian anthroponym, the lexicographic analysis of the last names of separate territories begins.

Key words: family name, anthroponomastics, anthroponym, onomastics, onim.

Стаття надійшла до редколегії
19.03.2013 р.

УДК 811.161.2*367.5

Тетяна Масицька

Особливості адресатної семантичної залежності в структурі базових синтаксичних конструкцій

У статті розглянуто адресатну семантичну залежність в структурі базових синтаксичних конструкцій. Визначено основні групи дієслівних предикатів, які формують адресатну семантичну залежність. Проаналізовано функційне вираження адресатної семантичної залежності в реченневих моделях.

Ключові слова: реченнева конструкція, дієслівний предикат, синтаксична залежність, семантична залежність, адресатна семантична залежність.

Постановка наукової проблеми та її значення. У вивченні граматичної структури речення пріоритетне місце займає структурно-семантичний підхід, який уможливує виявлення функційних особливостей семантико-синтаксичних відношень та з'ясувати, як репрезентована структура речення, до складу якої входять компоненти, окреслені семантико-синтаксичними відношеннями. Дослідження семантичних залежностей у базових реченневих конструкціях зорієнтовано на аналіз організації змістових елементів структури речення, на розгляд семантики кожного компонента, конкретних синтаксичних одиниць, які формують реченневу конструкцію.

Особливості адресата неодноразово розглядалися у мовознавстві, зокрема, у працях І. Р. Вихованця, А. П. Загнітка, М. Я. Плющ, О. І. Леути, М. В. Мірченка, О. Г. Межова, І. І. Овчиннікової,